

RAFTO

Prisbegrunnelse 27.09.2018

RAFTOPRISEN 2018 TILDELES DEN POLSKE JURISTEN ADAM BODNAR OG OMBUDSMANNEN FOR MENNESKERETTIGHETER, FOR SIN VIKTIGE STEMME I DEN PÅGÅENDE POLITISKE UTVIKLINGEN I POLEN.

- Forsvarer av minoriteters rettigheter og domstolens uavhengige rolle i Polen

Ombudsmannen skal sikre at offentlige myndigheter respekterer og ivaretar menneskerettighetene til alle grupper i samfunnet. Som ombudsmann har Adam Bodnar satt søkelyset på den avgjørende rollen uavhengige ombudsmanns-institusjoner spiller for menneskerettigheter – i Polen og i andre land - der aktører og institusjoner som verner om grunnleggende rettigheter er under angrep.

For å kunne garantere grunnleggende menneskerettigheter for alle innbyggere, må uavhengige domstoler, en fri presse og et aktivt sivilsamfunn opprettholdes. Det er en viktig verdi i demokratiet at mindretallets interesser beskyttes. Demokratiet er skjørt når det reduseres til flertallets vilje, og når menneskerettigheter, minoriteters rettigheter og rettstaten undergraves. Etter at Lov og Rettferdighetspartiet i Polen (PiS) vant valget i oktober 2015, har partiet brukt sitt flertall i nasjonalforsamlingen til å innføre en rekke lovendringer som begrenser domstolens uavhengighet. De nye lovene innskrenker sivilsamfunnets innsyn og påvirkningsmuligheter, og gir regjeringen mulighet til å kontrollere statlige medier. Utsatte gruppers rettigheter er gjentatte ganger satt til side.

I møte med denne utviklingen er Ombudsmannen for menneskerettigheter en viktig aktør som forsvarer av et uavhengig rettsvesen og utsatte gruppers rettigheter. I sin rolle som uavhengig ombudsmann står Adam Bodnar fram som en demokratiforkjemper, forsvarer av grunnleggende menneskerettigheter og beskytter av minoriteter.

Ombudsmannen Bodnar: Menneskerettighetsforsvareren

Adam Bodnar ble 9. september 2015 tatt i ed av nasjonalforsamlingen som Polens 7. Ombudsmann. Ombudsmannen og hans stab uttaler seg om nye lover, gjør egne analyser og påpeker lovvedtak som er i strid med grunnloven.

Kontoret gjør også vurderinger av likhet for loven og mulig diskriminering av grupper i samfunnet. Fra han tiltrådte embedet har Bodnar i særlig grad satt fokus på minoriteters rettigheter, og den utsatte posisjonen som migranter, etniske og nasjonale minoriteter, kvinner, funksjonshemmede og seksuelle minoriteter i Polen befinner seg i. Gjennom dette arbeidet har han blitt en viktig stemme for å bekjempe hat-prat og vold mot disse minoritetene.

Som ombudsmann driver Bodnar menneskerettighetsarbeid på ulike nivå: Fra månedlige reiser til provinser i Polen der han møter enkelt-mennesker med utfordringer knyttet til leieforhold, pensjonsrettigheter og lokal forurensning, til engasjement i nasjonalt og internasjonalt menneskerettighetsarbeid.

Adam Bodnar har kritisert Polens anti-terrorlovgivning for å bryte internasjonale menneskerettighetsstandarder. Han gir juridisk støtte til migranter og insisterer overfor regjeringen på at nasjonale og etniske minoriteters rettigheter er garantert i grunnloven. I 2015 politianmeldte han et trykkeri som nektet å trykke informasjonsmateriell for en LHBT-organisasjon, da dette brøt med organisasjonens rett til et kollektivt gode. Han har også satt søkelys på utdanningssystemet i Polen og argumentert for å få inn tema som menneskerettigheter og toleranse i skolen. Bodnar peker på hvordan regjeringens politikk bidrar til økt fremmedfrykt og legitimerer hat mot utsatte grupper:

«This is the moment when words turn into deeds. About once a week, or every two weeks we receive a report of a racial beating »

- Adam Bodnar (Radio Poland)

Uavhengige domstoler og menneskerettigheter er viktig for demokratiet

Polen etablerte Ombudsmannen for menneskerettigheter i 1988 og har vært en modell for etableringen av lignende institusjoner i andre sentral- og øst-europeiske land. Etter at Polen ble medlem av EU i 2004, har Ombudsmannen for menneskerettigheter fått flere oppgaver, som å vurdere om staten handler i tråd med EUs menneskerettighetskonvensjon, å sikre at FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med funksjonshemming overholdes, og å være statens likestillingsorgan.

Samtidig har den demokratisk valgte regjeringen i Polen de siste tre årene innført endringer som vanskeliggjør Ombudsmannens arbeid.

I et politisk spill, der flertalls-demokrati og rettsstatsprinsipp blir satt opp mot hverandre, er Grunnlovsdomstolen tilsidesatt og reformer av domstolene gjør at politikerne nå kan avsette og disiplinere dommere. Den nye «normalen» har ført til at uavhengige domstoler, frie medier og institusjoner, som er ment å beskytte minoriteter og utsatte gruppers rettigheter, er under sterkt press.

En ombudsmann i motvind

I en tid der ytringsfriheten blir innskrenket og kostnadene ved å stå opp mot flertallet blir større, er Adam Bodnar en viktig stemme. Han har forsøkt å reversere lovendringer som bryter med utsatte gruppers rettsikkerhet, og vært aktiv i debatten til forsvar for uavhengige domstoler og i kritikken av reformene i det polske rettssystemet:

«The Polish government is concentrating power in its hands, subordinating public media, the secret services and the prosecutor's office. The independence of the judiciary has already been badly damaged. Due to changes implemented in last two years the Constitutional Court has lost its ability to effectively control legislation of political importance.»

- Adam Bodnar (Politico)

På grunn av dette arbeidet er Ombudsmanns-institusjonens eksistens truet og Adam Bodnar blir utsatt for offentlig hets. Medlemmer av regjeringspartiet PiS, med støtte fra media og andre aktører, undergraver Ombudsmannens uavhengige rolle, og det er fremmet forslag om at institusjonen ikke lenger skal være beskyttet av grunnloven. I mange tilfeller svarer ikke myndighetene på brev fra ombudsmannen, og hans innstillinger blir ofte ignorert.

Bodnar og andre uavhengige stemmer blir anklaget for å spre falsk informasjon og utsettes for sterk kritikk, hatefulle ytringer og personlige trusler i statlige medier. Det er fremmet forslag om Bodnars oppsigelse fra en av de nye høyesterettsdommerne (innsatt av PiS), noe som gjør arbeidet vanskelig og sår tvil om hans uavhengige rolle og integritet. Ombudsmannens budsjett har i tillegg blitt betydelig redusert, parallelt med at saksmengden har økt.

Ombudsmannens muligheter til å beskytte menneskerettigheter begrenses av disse endringene, men Adam Bodnar og hans stab fortsetter som en tydelig og uredd stemme for å motvirke endringer i domstolsystemet og for menneskerettigheter i Polen.

Et forsvar av uavhengige domstoler og menneskerettigheter

I tråd med internasjonale menneskerettighetsforpliktelser må polske myndigheter legge til rette for Ombudsmannens menneskerettighetsarbeid. Dette innebærer at kontorets mandat og arbeid sikres gjennom tilgang til informasjon, finansiering og uavhengige arbeidsvilkår. Angrepet på domstolenes uavhengige rolle er uakseptabelt, som påpekt av EU-kommisjonen, FNs høykommissær for menneskerettigheter, Veneziakommisjonen og OSCE, kontoret for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter.

Videre bør Polen ratifisere Konvensjonen for migrasjonsarbeidere, Konvensjonen for beskyttelse mot tvungen forsvinning, og tilleggsprotokollene for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, barns rettigheter og funksjonshemmedes rettigheter. Adam Bodnars viktige arbeid viser at disse utsatte gruppene er særlig sårbare, som påpekt av FNs høykommissær for menneskerettigheter.

Raftoprisen 2018 til Adam Bodnar og Ombudsmannen for Menneskerettigheter setter søkelyset på tilbakegangen i demokrati og menneskerettighetsbeskyttelse i Polen. Striden om den polske konstitusjonsdomstolen og høyesterett er viktig internasjonalt fordi den symboliserer en urovekkende tendens hvor domstolenes uavhengighet er under stadig sterkere politisk press. Det er avgjørende at det internasjonale samfunn, EU, Norge og andre europeiske land, markerer et tydelig standpunkt mot rettighetsbrudd og angrep mot rettsikkerhet og minoriteters rettigheter som pågår i vår egen region.

Raftostiftelsen, Bergen, onsdag 15. august 2018

Raftoprisen deles ut søndag 4. november 2018, kl.18.00 på Den Nationale Scene (DNS) i Bergen.

Som embedsmann kan ikke Adam Bodnar motta prispengene som følger med Raftoprisen. Raftostiftelsen vil identifisere og gi pengene til polsk sivilsamfunn som arbeider for menneskerettigheter.

RESSURSER:

Ombudsmannen for menneskerettigheter i Polen: www.rpo.gov.pl

Rapport: Summary of the report on the activity of the Commissioner for Human rights in 2016 with Comments on the Observance of Human and Civil rights and Freedoms (2017)
https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Summary_2016_EN.pdf

Rapport: UN High Commissioner for Human Rights, report Polen (2018)
<http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session27/PL/PolandHCLetter.pdf>

Rapport Human Rights Watch: Eroding Checks and Balances Rule of Law and Human Rights Under Attack in Poland (2017)
<https://www.hrw.org/report/2017/10/24/eroding-checks-and-balances/rule-law-and-human-rights-under-attack-poland>

E-bok: "Ombudsperson institutions in Europe before ECHR and COE", Dagmara Rajska, Zuzanna Rudzinska-Bluszczyk (editoreKey, 2016)
<https://books.google.no/books?id=malgDAAAQBAJ&pg=PA21&lpg=PA21&dq=adam+bodnar+migrants&source=bl&ots=pP1Xo65poJ&sig=3jYosIWjXqblNWPmFnRWSvLb8VE&hl=no&sa=X&ved=0ahUKEwjvu6jy7LLbAhWDVywKHQX1CNQ4ChDoAQhQMAs#v=onepage&q=adam%20bodnar%20migrants&f=false>

Relevante artikler:

Business Insider: Poland's top human rights official is under fire for saying that Poland took part in the Holocaust (23/6-2017)
<http://www.businessinsider.com/ap-polish-human-rights-official-under-fire-for-holocaust-remark-2017-6>

HRW: Poland's Government Devastates its Supreme Court (03.04.2018)
<https://www.hrw.org/news/2018/04/03/polands-government-devastates-its-supreme-court>

Politico: Adam Bodnar: Europe can save Poland from darkness (04.10.2018)
<https://www.politico.eu/article/poland-judiciary-rule-of-law-europe-must-intervene/>

Politico: Warsaw grabs purse strings of Polish NGOs (12.08.2017)
<https://www.politico.eu/article/pis-polish-ngos-fear-the-governments-embrace/>

Radio Poland: Racial tension escalating in Poland: human rights ombudsman (08.03.2016)
<http://www.thenews.pl/1/9/Artykul/243728,Racial-tension-escalating-in-Poland-Human-rights-ombudsman>

Verfassungsblog, Agnieszka Grzelak: "Choosing between two evils: the Polish Ombudsman's Dilemma" (06.05.2018)
<https://verfassungsblog.de/choosing-between-two-evils-the-polish-ombudsmans-dilemma/>

Wise Europa, bloggpost av Adam Bodnar: The end of Rechtsstaat? Rule of law in Poland and in the European Union
<http://wise-europa.eu/en/2017/10/05/the-end-of-rechtsstaat-rule-of-law-in-poland-and-in-the-european-union-2/>